

Музика Я. І.

*к.ю.н., Львівський торговельно-економічний університет,
в.о. доцента кафедри господарського права та процесу.*

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНВЕНЦІЇ ПРО СТВОРЕННЯ РАДИ МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Ключові слова: статут міжнародної організації, Конвенція про створення Ради митного Співробітництва, всесвітня Митна організація.

Keywords: Statute of the international organization, the Convention establishing a Customs Co-operation Council, World Customs Organization.

Постановка проблеми. Впродовж останнього півстоліття в світі швидкими темпами зростає роль міжнародних міжурядових організацій як загальноновизнаних суб'єктів міжнародного права, що стоять на захисті інтересів людства в найбільш важливих сферах суспільного життя.

Сьогодні диктує необхідність детального дослідження правового становища міжнародних організацій та їх вплив на розвиток міжнародних відносин. Для набуття статусу суб'єкта міжнародного права та визнання іншими суб'єктами, правове становище міжнародної організації повинно бути закріплено в міжнародних актах.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання права міжнародних організацій присвячена низка наукових робіт відомих юристів-міжнародників, таких як Лукашук І. І., Шибаєва О. О., Нешатаєва Т. М., Моравецький В., Левицький Т. І., а міжнародне митне право досліджували Сандровський К. К. та Борисов К. Г. Крім цього, необхідно згадати ґрунтовний вклад у вивчення правової регламентації діяльності саме Всесвітньої Митної Організації, що внесли Ківалов С. В., Перепьолкін С. М. та Буваєва Н. Є.

Мета статті. При дослідженні правової природи міжнародних організацій необхідно дати відповіді на ряд

важливих питань, зокрема, таких як: особливості установчих актів та їх положень; умови та порядок членства; правотворча діяльність та юридична сила їх рішень; особливості правосуб'єктності та ін. Лише детальний аналіз всіх цих аспектів, дає змогу в повній мірі розкрити зміст юридичної природи конкретної міжнародної організації та її роль в міжнародних правовідносинах.

Виклад основного матеріалу. Дослідження юридичної природи особливо ускладнюється в тому випадку, коли її об'єктом виступають міжнародні організації, що наділені спеціальною правоздатністю в певних сферах міжнародних правовідносин. Особливостями, на які необхідно звернути увагу при розгляді будь-якої міжнародної міжурядової організації є: мета створення, специфіка предметної сфери її діяльності; особливості установчих актів; форми і напрями функціонування та цілу низку інших факторів. Саме з урахуванням зазначених особливостей, можна констатувати, що Всесвітня Митна Організація є міжнародною міжурядовою організацією завданням якої є врегулювання специфічного кола суспільних відносин (в даному випадку, відносин з приводу міжнародної співпраці з митних питань).

Насамперед варто наголосити, що зростання ролі міжнародних організацій є однією із характерних тенденцій розвитку міжнародного права. За цих обставин, особливої ваги набирає дослідження окремих теоретичних і практичних аспектів їх міжнародно-правового статусу. Серед таких питань, безумовно є юридична природа установчих актів міжнародних організацій — їх статутів.

Всесвітня Митна Організація виступає ключовим елементом міжнародного співробітництва в митній сфері, і її правовий статус визначає не тільки основні функції цієї організації, але й характер співпраці суб'єктів міжнародних митних правовідносин.

Установчим актом, на підставі якого створена і функціонує Всесвітня Митна Організація є Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва. В науково-правовій доктрині, статут міжнародних організацій визначають як: «багатосторонній міжнародний договір, що визначає правову природу, характер,

зміст діяльності, основні цілі та завдання міжнародної організації» [1, с. 636].

Саме статут є основним джерелом в якому закріплено міжнародну правосуб'єктність організації. Як вказує німецький вчений М. Гердеген: «Міжнародна правоздатність може бути надана міжнародній організації через чітке положення міжнародного договору...» або ж «...вона також може імпліцитно виявлятися із договірних цілей організації чи її мети або з договірних приписів про її права і обов'язки» [2, с.119]. Власне тому, статут міжнародної організації є ключовим документом, який визначає характер та юридичну природу правосуб'єктності міжнародної організації, основні напрямки її функціонування та характер діяльності, порядок набуття членства, порядок прийняття рішень, а також врегульовує багато інших важливих міжнародних взаємин.

Однією з основних ознак статуту міжнародної міждержавної організації є те, що за своєю юридичною природою він являє собою багатосторонній міжнародний договір. З даного приводу, відомий чеський юрист-міжнародник В. Моравецький зазначав: «Такий договір — це формальний вираз згоди і єдиної волі держав, що входять в організацію, а також прояв відповідності їх інтересів в межах відносин, які охоплені компетенцією організації» [3, с.50].

Водночас, науковець вказує і на специфічні риси такого роду договорів, що зумовлені їх значенням як «конституцій» міжнародних організацій. До таких рис він відносив, зокрема обумовленість їх вступу в дію не просто через ратифікацію більшістю держав, що його підписали, а й якісними вимогами до такої ратифікації (ратифікація головними державами, що входять в цю сферу відносин; суворі вимоги приєднання нових держав; гнучкість в трактуванні положень статуту і т.п.) [3, с. 50-51].

В свою чергу Т. І. Левицький, характеризуючи особливості установчих актів (статутів) міжнародних організацій, цілком обґрунтовано наголошував: «якщо звичайний багатосторонній договір визначає тільки права та обов'язки його сторін, необхідні для досягнення цілей договору, то на основі статутів, крім того, створюються міжнародні організації, визначається їх компетенція, цілі і задачі організації, створюються її органи,

встановлюється правове положення членів організації, персонал, характер відносин з іншими міжнародними організаціями, а також державами-нечленами і т.п.» [4, с. 83].

Як вказувала О. Є. Шибяєва, статут міжнародної організації, не тільки встановлює права та обов'язки держав, як і будь-який інший міжнародний договір, а й: створює міжнародну організацію; засновує її органи; визначає їх компетенцію; встановлює правове положення членів організації, персоналу і т.п. [5, с.21]. На підтвердження позицій згаданих науковців К. О. Савчук наголошує, що в статуті міжнародних організацій, як правило, закріплюються: повноваження голів органів організації, порядок їх утворення і представництва в них держав-членів; основні принципи діяльності організації та її членів; правила прийняття до організації та виходу або виключення з неї; порядок прийняття рішень органами організації та забезпечення їх виконання; порядок вирішення спорів між членами організації [1, с. 636].

Така особлива юридична природа установчих актів міжнародних організацій знаходить своє підтвердження і в практиці міжнародного права. Зокрема, згідно із ст. 5 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року: «Ця Конвенція застосовується до будь-якого договору, який є установчим актом міжнародної організації, без шкоди для відповідних правил цієї організації» [6].

У випадку Всесвітньої Митної Організації таким установчим актом (Статутом) виступає Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва прийнята 15 грудня 1950 року. Зазначений документ розглядається як статут даної міжнародної організації. Як наголошує С. М. Переполькін, положення Конвенції: «...утворюють правову основу діяльності універсальної міжнародної міждержавної організації з питань митного співробітництва — Всесвітньої Митної Організації» [7, с. 273]. У 1994 році Рада Митного Співробітництва змінила свою назву на Всесвітню Митну Організацію, однак, незважаючи на це, назва установчого договору змін не зазнала.

В доктрині міжнародного права існують й інші погляди на те, які саме документи є юридичними підставами діяльності Всесвітньої Митної Організації. Наприклад, російський вчений

К. Г. Борисов вважає, що юридичною базою цієї організації, окрім Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва стали також два інші міжнародно-правові акти, прийняті паралельно з нею, а саме: Конвенція про номенклатуру для класифікації товарів в митних цілях і Конвенція про оцінку в митних цілях [8, с. 290-300].

Таке твердження К. Г. Борисова слід вважати помилковим, оскільки правові засади функціонування Всесвітньої Митної Організації прописані виключно у Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва, а дві інші конвенції про які говорить науковець, лише визначають окремі напрямки та особливості діяльності організації в основних сферах. Саме тому вважати їх загальними юридичними підставами створення та функціонування Всесвітньої Митної Організації є недоцільним.

В. Моравецький виділяє дві моделі статутів міжнародних організацій. Перша модель, в його трактуванні, полягає у детальному і вичерпному визначенні компетенцій і повноважень структурних органів організації. В свою чергу, змістом другої моделі є: формулювання загальних цілей організації, умов членства, а також створення головного органу і визначення процедури прийняття ним рішень. На його думку, в більшості випадків, має місце поєднання обох цих моделей [3, с.51]. Проаналізувавши статут Всесвітньої Митної Організації, можна стверджувати про його наближення до другої моделі, хоча в деяких частинах також містяться і характерні ознаки притаманні для першої моделі.

Враховуючи те, що статут Всесвітньої Митної Організації є міжнародним договором *sui generis*, варто було б проаналізувати його на відповідність ознакам міжнародного договору, які містяться у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року. Так, згідно із п. «а» ч. 1 ст. 2 «Вживання термінів» вищезазначеного документу, під терміном «договір» необхідно розуміти: «міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування» [6].

Договірними сторонами Конвенції є держави, які 15 грудня 1950 року в Брюсселі уклали його і, виходячи із змісту ст. 1 вказаного документу, погодилися, що: «Цим створюється Рада Митного Співробітництва», яка з 1994 року є Всесвітньою Митною Організацією [9]. Конвенцію, відповідно до заключної частини, було укладено в письмовій формі: «на англійській і французькій мовах, причому обидва тексти мають однакову силу, в одному примірнику, що підлягає здачі на зберігання в архів уряду Бельгії, який направляє завірених копії цієї Конвенції кожному уряду, що підписав або приєднався» [9].

Статут складається з двох частин — власне Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва і Додаток до Конвенції «Правоздатність, привілеї та імунітети Ради». Відповідно до пункту с) ст. XIII: «Додаток утворює невід'ємну частину цієї Конвенції, і будь-яке посилання на Конвенцію включає і посилання на Додаток» [9]. І нарешті, назвою договору є «Конвенція», яка є поширеним терміном, який застосовується до міжнародних багатосторонніх договорів.

Крім відповідності Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва поняттю міжнародного договору, яке міститься у Віденській конвенції 1969 р. варто також проаналізувати його відповідність особливостям установчих актів міжнародних організацій, які наводяться в доктрині міжнародного права. Так, Т. І. Левицький, проаналізувавши доктрину права міжнародних організацій, зокрема праці відомих радянських дослідників, таких як Г. І. Морозова, О. О. Шибаєвої, В. М. Шуршалова та ін. виділив цілу низку особливостей якими повинні бути наділені установчі акти міжнародних організацій у порівнянні з іншими міжнародними багатосторонніми договорами [4, с. 85-86].

Якщо говорити про норми щодо виходу зі складу організації, то в Конвенції справді мова йде не про денонсацію, як спосіб припинення участі в договорі, а саме про вихід. Відповідно до ст. XIX: «Кожна Договірна Сторона може вийти з цієї Конвенції». Вихід набирає сили після отримання депозитарієм — Міністерством закордонних справ Бельгії, повідомлення про вихід члена організації зі складу учасників. Міністерство закордонних справ Бельгії, в свою чергу,

повідомляє всі уряди, які підписали Конвенцію чи приєднались до неї, а також Генерального секретаря Всесвітньої Митної Організації про кожний такий вихід [9].

У той самий час, вказана стаття містить положення, що закріплює дві умови, яких необхідно дотриматись державою у випадку її виходу із складу Всесвітньої Митної Організації, а саме:

1) вихід може відбутися не раніше ніж по закінченні п'яти років із дня набуття чинності Статутом для держави;

2) вихід держави набуває чинності по закінченні одного року після одержання Міністерством закордонних справ Бельгії повідомлення про кожний вихід [9].

Слід зазначити, що формула яка пропонується в даному випадку є ідентичною із аналогічними положеннями, які містяться в установчих актах інших міжнародних організацій, як щодо використання формулювання «вихід» замість «денонсація», так і щодо строків, протягом яких вихід набуває вирішального характеру. Наприклад, якщо розглянути Статут Продовольчої та сільськогосподарської Організації ООН (ФАО), то він передбачає майже ідентичні умови, за винятком того, що вихід може відбутися не раніше ніж по закінченні чотирьох років із дня набуття чинності Статутом ФАО для держави [10].

Що стосується назви міжнародного договору, то для Статуту Всесвітньої Митної Організації притаманні певні специфічні особливості. Першою такою особливістю, є відсутність самого слова «статут» в його назві: угодою, яка є установчим актом Всесвітньої Митної Організації, стала Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва від 15 грудня 1950 року.

По друге, у 1994 році було змінено назву організації — з Ради Митного Співробітництва на Всесвітню Митну Організацію, а вже її головний орган отримав назву Рада. Вказана зміна мала на меті: «...краще відобразити всесвітню природу Організації» [11]. Проте Статут Організації і його назва не змінилися — ним залишалася Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва від 15 грудня 1950 року. Відповідно, якщо вести мову про Статут Всесвітньої Митної Організації, то ним є зазначена Конвенція, однак необхідно мати на увазі, що

коли в Конвенції йде мова про Раду то слід розуміти не керівний орган Організації, а власне Всесвітню Митну Організацію.

Щодо преамбули установчого акту Всесвітньої Митної Організації, то необхідно відзначити, що вона не виділяється якими-небудь специфічними особливостями. В ній передбачено основні цілі, що правда не міжнародного договору, а власне Організації як центру міжнародного співробітництва в митній сфері: гармонізація митних систем, поліпшення митної техніки і митного законодавства, сприяння співпраці між урядами в інтересах міжнародної торгівлі.

Стосовно порядку вступу в дію, відповідно ст. XVII Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва передбачає вступ його в дію, після ратифікації державами, що його підписали [9]. Така кількість ратифікацій відповідає практиці міжнародних правовідносин в цій сфері. Так, ст. 42 Статуту Ради Європи встановлює необхідність такої самої кількості ратифікацій для його вступу в дію [12]. В той же час, ст. XXI Статуту Продовольчої та сільськогосподарської Організації ООН (ФАО) закріплює необхідність отримання ратифікацій 20 держав, що його підписали, для вступу в дію [10]. Проте це є виключно свідченням різноманіття міжнародно-правової практики з цього приводу, а не наявністю будь-яких стандартів чи шаблонів для набрання чинності установчим документом міжнародної міждержавної організації. Крім цього, ті держави, які пізніше приєдналися до міжнародного договору, згідно з ст. XVIII Конвенції, після його підписання і ратифікації зобов'язані передати документи про приєднання на зберігання в Міністерство закордонних справ Бельгії [9].

Процедура внесення поправок до Статуту, проходить відповідно до ст. XX Конвенції, зокрема їх внесення здійснюється Договірними Сторонами за рекомендацією Ради. Для вступу поправки в силу, необхідна згода всіх Договірних Сторін, які письмово повідомляють про це депозитарія Статуту — Міністерство закордонних справ Бельгії, яке, в свою чергу, сповіщає про це всі інші Договірні Сторони та Генерального Секретаря Всесвітньої Митної Організації. Поправка може вступити в дію по закінченні трьох місяців після отримання повідомлення про схвалення її останньою з

Договірних Сторін. Після набуття чинності поправкою жодний уряд не може приєднатися до Статуту без її схвалення [9].

Загалом, в практиці міжнародних правовідносин, можуть зустрічатися випадки, коли в установчих актах взагалі не закріплюють питання внесення поправок до них та відповідної процедури. Наприклад Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) взагалі не містить відповідних норм. Тому, закріплення положень про внесення поправок у Статуті Всесвітньої Митної Організації є достатньо прогресивним фактом, який спрямований на покращення діяльності цієї міжнародної організації.

Як бачимо Статут Всесвітньої Митної Організації не відповідає деяким ознакам, які наводить Т. І. Левицький, однак, слід наголосити, що ці ознаки не є імперативними чи абсолютними. В практиці міжнародних правовідносин, установчі акти практично всіх міжнародних організацій мають свої особливості, які відрізняють їх з поміж інших. Тому невідповідність у даному випадку, з юридичної точки зору не створює жодних проблем, а лише вказує на особливості регулювання конкретних міжнародних відносин.

Якщо говорити безпосередньо про зміст установчих актів міжнародних організацій, то в доктрині міжнародного права, зокрема І. І. Лукашук, виділяють два основні види норм, що містяться в них. Аналізуючи Статут ООН, він розділяв його положення на дві категорії, перша з яких складалась із норм, які встановлюють суму взаємних прав та обов'язків, а друга категорія — ті норми, що встановлюють цілі і завдання ООН, структуру її органів, компетенцію і т.п. [13, с. 41].

Якщо вести мову про другу категорію положень установчих актів міжнародних організацій — тих, що стосуються порядку та організації діяльності, то слід відзначити, що в доктрині теж виділяють різні їх види. Так, О. О. Шибаєва, вважає, що їх є два: до першого виду належать ті норми, які формують міжнародну організацію як суб'єкта міжнародного права, до другого — ті, що пов'язані з її внутрішньою діяльністю [14, с. 19].

Аналогічну модель можна застосовувати і при аналізі положень, що містяться в Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва. Так, до першої категорії необхідно відносити

норми, що закріплюють права та обов'язки членів Всесвітньої Митної Організації, а другу категорію складатимуть норми, що стосуються питань членства; особливостей прийняття рішень та їх юридичної сили; міжнародної правосуб'єктності та її елементів (правоздатності, дієздатності) і т.п.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна констатувати наступне: Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва є договором *sui generis*. Вона відповідає всім основним вимогам міжнародних договорів та установчих актів міжнародних організацій, що містяться як в міжнародно-правових актах, так і у доктрині міжнародного права. На користь цього свідчить і порівняння положень цього установчого акту зі змістом установчих актів інших міжнародних організацій, зокрема Ради Європи та Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО). В той же час, його положення мають низку особливостей, які зумовлені, в першу чергу, специфікою міжнародно-правового регулювання митних відносин, чим і займається вказана міжнародна організація.

Список використаних джерел

1. **Савчук К. О.** Юридична енциклопедія: довідк. вид. В 6 т. Т. 5. П-С / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во "Укр. енцикл." ім. М. П. Бажана ; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. — К. : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2003. — 736 с.
2. **Гердеген М.** Міжнародне право. Пер. з німецької. / Матіас Гердеген. — К. «К.І.С.», 2011. — 516 с.
3. **Моравецкий В.** Функции международной организации. Перевод с чешского / В. Моравецкий; Под ред.: Морозов Г. И. (Вступ. ст.); Пер.: Борин Г. Б., Прудков Н. Г. — М.: Прогресс, 1976. — 384 с.
4. **Левицкий Т. И.** Юридическая природа и правовое положение Совета Европы. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Т. И. Левицкий — М., 1993. — 263 с.
5. **Шibaева Е. А.** Право международных организаций. Вопросы теории / Е. А. Шibaева — М.: Междунар. отношения, 1986. — 160 с.
6. Венская конвенция о праве международных договоров от 23 мая 1969 г. / Действующее международное право: В 3 т. Том 1 — М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1999. — С. 343-371.

7. Міжнародне право ХХІ століття: сучасний стан та перспективи розвитку (до 60-ліття проф. В. М. Репецького) / М. М. Микієвич, М. В. Буроменський, В. В. Гутник [та ін.]; за ред. д.ю.н., проф. М. М. Микієвича. — Львів : ЛА «Піраміда», 2013. — 320 с.
8. **Борисов К. Г.** Международное таможенное право: Учеб. пособие. Изд. 2-е, доп. / К. Г. Борисов — М. : Изд-во РУДН, 2001. — 616 с.
9. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва від 15 грудня 1950 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 12. — Ст. 313.
10. Статут Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.[Електронний ресурс]. Цит. 17.01.2013. Доступно з — http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_c17.
11. History // The official web-site of the World Customs Organisation. [Electronic source]. Cit. 16.12.2012. Retrieved from — <http://www.wcoomd.org/en/about-us/wco-members/membership.aspx>.
12. Статут Ради Європи від 05.05.1949 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. Цит. 23.12.2012. Режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_001.
13. **Лукашук И. И.** Структура и форма международных договоров / И. И. Лукашук.; Редкол.: Зейдер Н. Б., Лопаткина В. С., Манохин В. М. (Отв. ред.), Цыпкин А. Л. — Саратов, 1960. — 131 с.
14. **Шibaева Е. А.** Правовой статус межправительственных организаций / Е. А. Шibaева — М.: Юридическая литература. — 1972. — 176 с.

Анотація

Стаття присвячена правовій характеристиці Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва та відповідність її норм вимогам міжнародних правових актів і доктрини міжнародного права.

Annotation

The article is devoted to the legal characteristics of the Convention establishing a Customs Co-operation Council and its compliance with international rules and regulations and doctrines of international law.